

נזיר דף כח

מיוחד שהאב והבן נעשים אחד. ויתכן שהדברים מתקשרים למש"כ הקרן אורה שזה חינוך לפרישות, דהיינו שהקשר המסוים הזה שנעשים גוף אחד, הוא רק לענין חינוך לפרישות ודרך החיים.

נדר חנה ששמואל יהיה נזיר

האיש מדיד את בנו בנזיר ואין האשה מדרת את בנה בנזיר.

בגליון הש"ס מציין לדברי הרד"ק (שמואל א פרק א), אודות מה שחנה נדרה שאם ה' יתן לה בן היא תקדיש אותו כנזיר אלקים. והקשה הרד"ק דהרי רק האיש מדיד את בנו ולא האשה. ומסיים "ואני תמה איך לא דיברו רז"ל בזה הדבר, כי לא מצאתי בדבריהם בזה שום דבר לא במדרש ולא בתלמוד".

בשו"ת המבי"ט (ח"א סי' קעז) מיישב קושיא זו. כתוב אחרי כן שחנה לא עלתה לרגל אחרי לידת שמואל עד היגמל הנער, שאלקנה בעלה אמר לה "עשי הטוב בעיניך", וכאן הסכים לה, ונמצא שגם האב הדיד אותה.

בשו"ת בית יהודה (למהרי"י עייאש. יו"ד סי' מט) כתב באופן אחר. חנה ביקשה בן שיהיה נזיר, זה היה התנאי לקבל את הבן. היא ביקשה "תן לי בן שיהיה נזיר". כך היתה ביאתו לעולם. ובזה מבאר גם מה שיעקב אמר "כל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך" ומקשים כיצד יקדיש מומן שלא בא לעולם, אלא שזה היה בגדר תנאי, ומדעת זה יקבל את הממון. כאשר אדם מבקש דבר בתנאי מסוים, ומקבל אותו על דעת אותו תנאי, אז יש לזה דינים אחרים.

דף כט

חינוך לנזירות

לפי ריש לקיש, הטעם שאב יכול להדיר את בנו בנזיר, הוא מדין חינוך.

והקשה המהר"צ חיות, דענין חינוך הוא שמרגילים ילד לקיים מצוות כדי שימשיך לקיימן כשיגדל. אבל נזירות עשויה להיות עבירה, וגם אם היא מצוה, יתכן שאדם יעבור את כל החיים ולא יהיה נזיר, ומה שייך א"כ לחנך לנזירות.

ומציין לשטמ"ק, וכן הובא כאן ברא"ש, שהפירוש הוא ע"פ המשנה באבות "נזירות סייג לפרישות", והיינו שאין מדובר כאן על חינוך ל"מצות" נזירות אלא על חינוך למידת הפרישות.

הקרן אורה מקשה דהרי חינוך למצוות מתחיל מגיל שש, ואילו כאן שהאב מזיר את בנו, איתא בירושלמי (וכן משמע כאן בגמ') שעושה כן מן הבטן. היכן מצינו חינוך בגיל כה צעיר.

ועוד הערה יש כאן, על מה שכתוב בגמ' שרק לאב יש מצות חינוך ולא לאם, וכן שהחינוך הוא רק לבן ולא לבת. וזה תימה דבדאי שיש מצות חינוך לאם ולבת. וביאר מהר"צ חיות שבוודאי חינוך רגיל ישנו בכל הני גוונים, אך חינוך לפרישות אין שייך אלא מהאב לבן. וכן מיושב ההערה הקודמת, דאמנם חינוך רגיל מתחיל מגיל שש, אך חינוך מהסוג המסויים דידן מתחיל מלידה.

מהלך נוסף מובא כדלהלן: במנחת חינוך (רסד, לד) מביא ששמע בשם חכם אחד דאפשר שאין חיוב חינוך באבילות, דדוקא במצוות שבוודאי יתחייב בהם כשיגדל, יש חיוב לחנכו, אבל אבילות דאפשר שלא יתרמי ליה לכשיגדיל, אינו חייב.

המנ"ח מוכיח מגמ' דידן שיש חינוך גם לנזירות הגם שאין ברור שיתרמי, הרי דלא כסברת החכם אחד.

בחידושי רבי ראובן (סוכה סוף סי' א) כתב שעומק מצות חינוך היא, שאין זה רק להתכונן לעתיד, אלא שהבן נחשב כחלק מהאב והמשך שלו, מצות חינוך היא שהאב והבן מתקשרים כאדם אחד. וכמו לענין פדיון הבן שעיקר המצוה היא על הבן, והאב במקומו לשלם חובו, וכמו שהאב צריך להתענות בשביל בנו הבכור בערב פסח, משום שעשאוהו כמותו. משום כך יכול להדירו בנזיר. וענין זה מתחבר עם מה שביארנו לעיל לגבי זה שברא כרעיה דאבוב עיי"ש.

ובזה מיושב הכל, שהחינוך בסוגיין אינו החינוך הרגיל למצוות, אלא הוא ענין

דף ל

הקדש טעות

ב"ש אומרים הקדש טעות הקדש וב"ה אומרים אינו הקדש.

השם משמואל (חנוכה תרע"ז ליל א') כתב בשם אביו האבנ"ז, ששיטת ב"ש זו מושרשת בעיקר ענינם. "שמידת ב"ש גבוהה מאד, על כן סברו הקדש טעות הוא הקדש, שלהתורמות מדתם אין בכוח האדם לעורר שמה בכוננתו, על כן אחת היא אם היה בכונה או בטעות". ובנוסח נוסף (שם משמואל ר"ה תרע"ב) דב"ש הם מעולם המחשבה.

יסוד הדברים מתאים למה שדיברנו בשיעורים קודמים בשם האריז"ל, שבית שמאי שייכים למידת הדין, וב"ה שייכים למידת החסד והרחמים. רש"י בתחילת התורה מביא שהקב"ה רצה לברוא את העולם במידת הדין וראה שאין העולם כדאי לכך, שיתף מידת הרחמים. מעתה, רק בעוה"ז לא שייך שתתקיים מידת הדין בשלימות, אבל בעוה"ב שענינו הוא מידת הדין, שם תהיה הלכה כבית שמאי.

ונצרך את דברי הגמ' "כי ב"ה ה' צור עולמים" שהעוה"ז נברא באות ה"א, והעוה"ב נברא באות יו"ד, וי' ע"ש המחשבה (כפי שביאר רש"י בשירת הים). וא"כ בעולם המעשה יש תהליכים של מעשה, וזה מתאים לב"ה. ואילו בעוה"ב שהוא עולם המחשבה, אות יו"ד, שם לב"ש יש את המשקל העיקרי.

דף לא

נשאל לחכם ואסרו

מבואר במשנה, מי שנדר בנזיר ונשאל לחכם ואסרו, מונה משעה שנדר. כלומר, האדם היה סבור שנזירותו לא חלה, אך כשהגיע לחכם הוברר לו שהנזירות חלה, והדין הוא שממשיך למנות את ימי נזירותו מכאן ואילך.

וכמה ראשונים מבארים שבאותם ימים שסבר שהוא לא נזיר, שמה יין, ואין נזירותו מתבטלת, משום שרק טומאה למת סותרת, ולא שתיית יין.

אולם המפרש כאן כתב להדיא שבאותם הימים שמה יין ונטמא למתים. ומקשים האחרונים דאם נטמא למתים פשיטא שצריך לסתור את ימי נזירותו.

ובשפת אמת תירץ שמדובר בטומאה קלה שלא סותרת את הנזירות. והוא קצת דוחק.

רבי אליהו גוטמכר בהגהותיו למשניות כתב, שאמנם הדין הוא שנזיר סותר את ימי נזירותו גם בנטמא באונס (כריתות ט, א), אך דוקא כאשר ידע שהוא נזיר, אבל כאן מדובר שאינו יודע שהוא נזיר כלל. וביאור הדבר, שכדי "להרוס" את הנזירות, צריך שתהיה לו מושכל ראשון של ידיעה אודותיה. אם יש לו את עיקר הנזירות שייך לבוא ולבטלה אותה, אבל אם אין נזירות ידועה כלל אין כביכול על מה לעמוד.

ודוגמה לדבר, המהר"ל דן בדיברה הראשונה שבלוחות "אנכי ה' אלקיך", ומדוע לא מופיע שם ציווי. ומבאר שהטעם הוא משום שאם אין מצווה אין ציווי, רק אחרי קבלת הדיבור של "אנכי" שבו כביכול הקב"ה אומר שהוא כאן, שייך שיהיה ציווי.

וכמו"כ בדידן, רק אם יש לי ידיעה על הנזירות, שייך לבטל אותה.

היכל ה' היכל ה' היכל ה'

דנו בגמ' אם חורבן בהמ"ק נחשב 'נולד', והביאו פסוק בירמיהו "אל תבטחו לכם על דברי השקר לאמור היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה", שמכאן רואים שידעו שיהיו כמה בתי מקדשות.

ונפתח בדברי הנצי"ב במרומי שדה כאן, שהקשה על גוף הפסוק "אל תבטחו לכם על דברי השקר", ומדוע נחשב 'שקר', הרי אמת היה הדבר שיהיו כמה בתי מקדשות. ומבאר שאנשים באו ואמרו, אין נפקא מינה אם נעשה עבירות או שנעשה תשובה, הרי בלאו הכי יש נבואה שייחרב בהמ"ק, וא"כ מעשינו לא יועילו ולא יזיקו. אך האמת היא שאמנם ישנה נבואה, אך עדיין הבחירה מוטלת על האדם, והוא חלק מקושיית ידיעה ובחירה שאין האדם יודע את טעמה אך מ"מ מוטלת עליו החובה לבחור כראוי.

נקודה נוספת: המפרש כאן מבאר ש'היכל ה' הראשון הוא לשון שבועה, והשניים הבאים הם מקדש ראשון ומקדש שני. אך מקשה המהרש"א דא"כ אין כאן התייחסות לחורבן בית שני. ועל כן מביא בשם הערוך (וכן נראה בתוס' ורא"ש כאן) ששלשת הביטויים היכל ה' מכוונים כנגד שלשה בתי מקדשות.

אולם אצלנו בגמ' לא כתוב בהמ"ק השלישי, ומשמע כדברי המפרש.

ונראה ביאור הדבר הוא עפ"י מה שביאר הרמח"ל בספרו 'משכני עליון', שכידוע בהמ"ק למטה מכוון כנגד בהמ"ק של מעלה, אמנם למעלה יש רק שני בתי מקדש - הראשון והשלישי. מייד אחר חורבן בית ראשון נבנה למעלה בית המקדש שיהיה לעת"ל. אחרי שנחרב בהמ"ק הראשון היתה הזדמנות לעם ישראל לבנות את בהמ"ק השלישי בשיא תפארתו (וכמו שכתוב שאם היו ראויים, היו עולים בימי עזרא בניסים גלויים וכו'), אך לא זכו, ובנו את בהמ"ק השני בדרגה פחותה, שהוא "מעין" בהמ"ק של למעלה, אך אין שם שכינה וניסים. כלומר, לפי הרמח"ל אין שלשה בתי מקדש. יש את הראשון, ויש את השלישי שהתחיל בשני.

ובחיפוש בש"ס מצאנו שבשום מקום לא נזכר הביטוי בהמ"ק השלישי, כי יש רק שנים. ומיושב שכאן לא הוזכרו ג' בתי המקדשות, כי באמת יש רק שניים. וזה שהמפרש אומר שהראשון הוא לשון שבועה והשניים האחרים הם כנגד שלושת הבתים שנחשבים כמו שניים. דו"ק.

פשוטה של משנה

במשנה איתא "מי שלא נתקיימו דבריו", והגמ' מקשה על הדברים, ומביאה ב' פירושים. הרמב"ם בפירוש המשנה כתב ביאור חדש, שהפירוש הוא שלא נתקיימו דבריו מה שיצילנו מן הנזירות.

מעיר התוס' יו"ט, שהנה בגמ' נאמרו שני הסברים, ובא הרמב"ם ומפרש באופן אחר. הרי שהראשונים יכולים לפרש ע"פ פשט, הן במקראות והן במשניות. כל שאין הפירוש סותר לדברי חז"ל ולהלכה הפסוקה. וכן נהגו הראשונים מפרשי התורה שמצינו הרבה שביארו פסוקים על פי פשוטו של מקרא ולא כדברי חז"ל.

אמנם בדורות האחרונים, לא קיבלו כ"כ דרך זו. ומי שכתב זאת במפורש הוא הגר"ש פישר זצ"ל (דרשות בית ישי בהשמטות - כן הראני תלמידו הגדול אחי רבי חנוך דב שליט"א): "ומכאן תוכחת מגולה לחדשים מקרוב באו, חכמים בעיניהם, המדמים בנפשם, כי הם הם חכמו וגילו ומצאו כי יש פשוטה של משנה. והם מוצאים עוז בנפשם להפוך קערה על פיה, ולקבוע בתי מדרשות לצעירי הצאן אשר עדיין לא טעמו טעם עיון התלמוד, ויש אשר גם המורים בעצמם לא זכו לצורתא דשמעתתא מימיהם, והם פוערים פיהם לבלי חוק לדבר סרה בפני התלמידים על חכמי התלמוד האמוראים הקדושים, ולומר כי לא ידעו ולא הבינו פשטי המשנה... ולא ידעו החטאים האלה בנפשיותם כי ענין פשוטה של משנה היה גלוי וידוע לקדמונים, אבל ידעו גם, כי אנו מפי האמוראים חיים".

ומביא שם את החת"ס (דרשות ח"א דף קיב:) על הגמ' בשבת (סג, א) "אמר רב

כנהגא כד הוינא בר תמני סרי שנין הוה גמירנא ליה לכוליה ש"ס ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא", ומבואר כאן שכאשר לימדו את התלמידים הצעירים, לא עסקו אלא בדרשות חז"ל, ורק לאחר מכן אמרו להם שאין מקרא יוצא מדי פשוטו, אבל תחילת הלימוד היה בדרשות. ומעיר שם החת"ס שאע"פ שעל פי הסברא היה צריך להתחיל בלימוד הפשט, ורק אח"כ להגיע לדרשות רואים שלא למדו את "דרך ההגיון", וכן הוא צורת הלימוד שלנו.

וכן מו"ר הגר"מ שפירא זצ"ל היה כואב לו מאד על אלו שבאו להסביר הכל ע"פ פשוטו, ונסתמכו על דברי הראשונים. ואמר שבימינו, אחר מה שקיבלנו מרבוינו ובמיוחד עפ"י דברי המהר"ל והגר"א, אין לנו אלא להסתמך על חז"ל. ואף שבראשונים עסקו בכך, אין הדברים מתאימים לדורנו.

שלשה מינים אסורים בניזיר

ג' מינים אסורים בניזיר. הטומאה, התגלחת והיוצא מן הגפן. כשמתבוננים בדבר, מצינו שניים מהאסורים שקיימים, האיסור להיטמא למתים דומה לאיסור כהנים (ודומיא דכהן גדול שאסור להטמא לקרובים). כמו"כ האיסור לשתות יין, דומה לכך שכהנים אסורים ביין (אלא שנוסף כאן איסור בכל היוצא מן הגפן). אולם איסור התגלחת הוא יוצא דופן, שכן כהנים אסורים לגדל פרע, ואדרבא הכהן גדול מגלח כל ערב שבת.

ונראה לבאר ע"פ השם משמואל פרשת נשא (תר"ע, תרע"ג), המבאר ששלושת האיסורים של נזיר הם כנגד מחשבה דיבור ומעשה. כלומר: נזיר פורש עצמו מדרכי העוה"ז ופונה לקדושה. והפרישה הזו מתבטאת בשלושה רבדי האדם הנ"ל.

מעשה - טומאת מת. בפשוטו, הטומאה מגיעה ע"י מעשה. ובעומק, כתב השם משמואל "ומצד קדושת המעשה היא שיהיה המעשה קשור בשכל שהוא החיות שבאדם, ובכלל שיהיה הגוף נצמד לשכל ויהיו לאחדים והמת הוא ההיפוך מזה". כלומר: טומאת מת היא ניתוק ממקור החיים, והנזיר צריך להיות מחובר למקור החיים. ונוסף את מש"כ בספר מי השילוח (עמ"ס נזיר) דפרישות מטומאת מת היינו "שלא יהיה בלבך שום תרעומת על השי"ת שנטל את הנפש הזה מהעולם".

דיבור - שתיית יין שייכא לדיבור, שנוהגת רק באדם המדבר'. וכן היין מעורר את הדיבור כמ"ש נכנס יין יצא סוד.

מחשבה - שערות הראש הן כנגד המחשבה. כמו שכתוב בחז"ל ששערות הראש הן ההשפעות שיוצאות מן המוח. גידול השער מבטאת את קדושת הראש והמחשבה.

ומוסיף השם משמואל שזה הביאור גם בקרבנות הנזיר - עולה חטאת ושלמים.

חטאת - כנגד המעשה, ששם שייך החטא. **עולה** - כנגד מחשבה (כמ"ש 'העולה על רוחכם', וכדיארנו לעיל). **שלמים** - כנגד החיבור בין נשמה לגוף, שעושים שלום, והוא כנגד הדיבור שמחבר את הגוף והנשמה.

ועוד כתב שזה הביאור ששמואל הנביא היה שקול כנגד משה ואהרן, והרי ודאי משה היה הגדול שבכל הנביאים. אלא שמשה הוא כנגד המחשבה, שמביא תורה לעם ישראל. אהרן הוא כנגד המעשה, שהרי הוא עושה את עבודת המקדש. כשמשה ואהרן מתחברים יוצא דיבור, וכמו שנאמר "ואהרן אחיך יהיה נביאך" - שיוצא הדיבור משניהם יחד.

שמואל הנביא היה נזיר, והיו לו שלושת החלקים הללו, ובכך היה שקול כנגד משה ואהרן.

וי"ל לפי זה, שהמיוחדות בניזיר היא, שלא רק מקדש את המעשה והדיבור, אלא גם את המחשבה. וכמו שהבאנו לעיל מרבנו בחיי שנזיר הוא לשון נזר שהוא כתר. שמקדש גם את השורש העליון. ומיושב מה שהעירו בראשית הדברים, דעל כן יש בו מצוה מיוחדת של איסור תספורת, מה שלא מצינו בשאר אנשים קדושים, שכן נקודה זו של קדושת המחשבה היא אכן מיוחדת בניזיר.